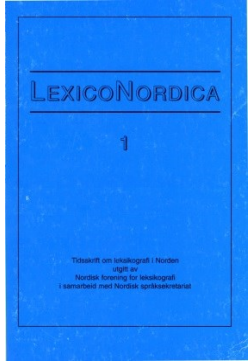

LexicoNordica

Titel:	Sprogsamfund, sprogpolitik og ordbøger	
Forfatter:	Ásta Svavarsdóttir	
Kilde:	LexicoNordica 1, 1994, s. 119-137	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Ásta Svavarsdóttir

Sprogsamfund, sprogpolitik og ordbøger

The article addresses general monolingual dictionaries of Icelandic in the light of two characteristics of the language community, its unusually small size (265.000 members), combined with a puristic trend in language policy, mainly reflected in a reluctance to accept loanwords. Due to size the market only allows a very limited number of dictionaries, and thus specialization is unrealistic, until now even though the needs are more or less the same as in a larger society. For example, only one monolingual dictionary of the modern language has been available. The general interest in language and language policy in the community makes questions on good usage a very topical part of Icelandic dictionaries, even though they are not easy to cope with as the answers are often a matter of taste. This is discussed at some length in the article, especially with respect to the selection of vocabulary in dictionaries, and to notes on usage and style.

1. Indledning

Det islandske sprogsamfund er meget lille og sprogpolitikken, ikke mindst purismen, har en stærk stilling i samfundet. I det følgende vil vi se på islandske ordbøger, især almene ensprogede ordbøger, under hensyn til disse forhold. Der vil først og fremmest blive lagt vægt på ordvalg og bemærkninger om brugsområde og stil, med sideblik på betydningsforklaringerne.

2. Sprogsamfund og ordbogsmarked

Befolkningstallet i Island ligger i dag på knapt 265.000, så det islandske sprogsamfund og derfor også ordbogsmarkedet er meget lille. Alligevel er behovet for ordbøger stort set det samme som i større sprogsamfund. Forskellen ligger hovedsagelig i de muligheder samfundet har for at skaffe sig de nødvendige eller ønskelige ordbogsværker. I et lille sprogsamfund er det urealistisk at stille de samme krav om specialisering af ordbøger mht. deres funktion og brugerreds som man kan gøre i større samfund og desto stærkere krav stilles der til de enkelte ordbogsværker om at de kan tjene en meget heterogen brugerreds med vidt forskellige behov for ordbøger.

Ligesom i andre tilsvarende sprogsamfund er der adskillige samfundsgrupper som behøver forskellige ordbøger i det daglige liv, f.eks. studerende, lærere, kontorister, journalister og et voksende antal

udlændinge som bosætter sig i Island,¹ og selv om alle disse grupper er vokset meget i løbet af de sidste årtier er de alligevel forholdsvis små. Ordbogsbehovet gør sig gældende ved passiv så vel som aktiv sprogbrug under varierende omstændigheder og eftersom den ældste litteratur endnu er almindeligt læsestof på grund af forholdsvis små forandringer i sproget må der tages noget hensyn til gammelt så vel som nyt ordforråd i almene ordbøger.

I den følgende behandling bliver hovedvægten lagt på almene, ensprogede ordbøger. Først er det dog uundgåeligt at lade et par ord falde om andre slags ordbøger med hensyn til den direkte og indirekte indflydelse som de har haft og kan have på udformningen af ensprogede ordbøger.

Langt de fleste ordbøger over islandsk er tosproglige.² Størstedelen er oversættelsesordbøger hvor hovedvægten er lagt på nutidssproget men blandt dem er også hovedværkerne i islandsk ordbogstradition, ordbøger som først og fremmest har beskrivelsen af islandsk sprog som endemål: Fritzner (1883–96) og Vigfússon & Cleasby (1874–76) over gammelt sprog, Halldórsson (1814) over sproget i det 17. og 18. århundrede og Blöndal (1920–24) over nutidssproget. Disse værker, især det sidstnævnte, har haft stor indflydelse som kilder til og forbillede for ensprogede ordbøger, noget vi kommer nærmere ind på senere. Virkningen af de synkroniske tosproglige ordbøger er derimod mere indirekte. De fleste er enten til eller fra et af de nærmeste nabo-sprog, engelsk, tysk, fransk og de skandinaviske sprog, og eftersom broderparten af dem er forholdsvis små, lider de af mangel både på ord og på grundige oplysninger om deres brug og dækker derfor kun delvis udlændinges behov for islandske ordbøger. Deraf følger at det er nødvendigt at tage hensyn til disse brugere så vel som til dem der har islandsk som modersmål ved udformningen af ensprogede ordbøger.

Ordvalget i mange islandske ordbøger genspejler en slags "samlerlidenskab", som viser sig i at man har ligesom vægret sig ved at forbi-gå ord og betydninger selv om de er meget sjældne eller har en begrænset distribution. Det skyldes antagelig både traditionen og en mangel på andre kilder som brugeren kunne henvises til på det tidspunkt da ordbøgerne blev udarbejdet. I løbet af de sidste 10–15 år er der dog udgivet et antal ensprogede specialordbøger, bl.a. en slangordbog (Árnason et al. 1982), en synonymordbog (*Íslensk samheita-*

¹ De udgør nu ca. 3–4% af befolkningen, dvs. 8.000–10.000 mennesker.

² Blandt de 174 værker som Kvaran (1988) nævner i sin bibliografi over leksikografiske arbejder vedrørende islandsk, er der 59 ordbøger over islandsk med oversættelser til et andet sprog og 35 ordbøger fra et udenlandsk sprog til islandsk, dvs. ialt 94 tosproglige ordbøger. Desuden er der 42 terminologiske ordsamlinger fra forskellige fagområder, de fleste med paralleller på et eller flere udenlandske sprog.

orðabók 1985), en etymologisk ordbog (Magnússon 1989), en ordbog over idiomer (Friðjónsson 1993), samt et leksikon med personnavne (Kvaran og Jónsson 1991). Tilkomsten af sådanne værker kan have den indflydelse på indholdet og fremstillingen i almene ensprogede ordbøger at det bliver nemmere for redaktørerne at forbigå de dele af materialet der er behandlet i andre let tilgængelige håndbøger som der kan henvises til. På den måde giver et voksende antal specialordbøger lejlighed til et mere konsekvent valg af ordforrådet i en almen ordbog.

3. Sprogpolitik og purisme

I Island er der stor og almen interesse for sproget. Sprog og sprogpoltiske spørgsmål er almindelige diskussionsemner, både officielt og i privatlivet, og diskussionen er langt fra monopoliseret af specialister. Heraf følger at der stilles store krav til ordbøger om at de tager stilling til sprogpoltiske problemer, men på samme tid nyder de godt af den almene sproglige interesse.

Islandsk sprogpolitik har to hovedtræk. Det ene er purismen som forlanger at ordforrådets udvidelse sker mest muligt med neologismer af islandske stamme. Det andet er en vis dyrkelse af fortiden som viser sig i de forbilleder for god sprogbrug som fremholdes, først og fremmest oldislandsk og det som Blöndal (1920–24) kaldte for almue-sprog. Disse træk genspejles i den følgende sammenfatning, der er meget typisk for den traditionelle islandske sprogpolitik.

The main principles on which Icelandic purism – or let us say language policy – is based are, in my view, the following:

1. To follow the pattern of speech used by ordinary, intelligent people, not least the country-people and those who have moved from the country into the towns and villages [...] intellectuals are more influenced by foreign languages than ordinary people [...] the Danish influence was less in the country than in the towns and villages [...]
2. To follow the pattern of speech used in Old Icelandic literature.
3. To follow the pattern of speech used by our best writers which [sic] are widely read by ordinary people.
4. To avoid loanwords and loanphrases. When loanwords can easily be adapted to the Icelandic inflectional and phonetic system (e.g., *bill* 'car', *gír* 'gear', and *jeppi* 'jeep'), they are considered acceptable. In most cases, however, new words are formed.

(Halldórsson 1979:84)

Der hersker stort set enighed om hovedtrækkene i sprogpoltikken, dvs. ønsket om at bevare den sproglige sammenhæng så at almindelige mennesker fortsat vil have direkte adgang til den oldislandske litteratur og det princip at optage neologismer frem for låneord, selv om der er delte meninger om metoder og om hvor stor vægt man skal lægge på

de enkelte punkter. Sprogpolitikken har altid haft et stærkt nationalistisk og ideologisk drag og desværre har den sprogpoltiske diskussion ofte været præget af snæversyn og fordomme selv om det ser ud til at tonen efterhånden er ved at ændre sig. Det viser sig f.eks. i en officiel kommissions indstilling om sprogrøgt i grundskolen (Kristmundsson et al. 1986), hvor der lægges vægt på at den stilling som tages til forskellige sproglige spørgsmål bliver godt forklaret og vel begrundet. Der gøres også opmærksom på at der er flere dimensioner som må tages i betragtning end bare **rigtigt : forkert og godt : dårligt**, da det beror bl.a. på stil og sprogregister om ordvalget eller sprogbrugen anses for at være god nok. Her er der altså tale om at sprogvurdering er relativ, idet et bestemt ord eller en bestemt vending ikke altid kan siges at være absolut god eller dårlig sprogbrug, noget som man ikke gerne gjorde officielt opmærksom på for bare nogle få år siden.

I et sprogsamfund som det islandske er det uundgåeligt for ordbogsredaktører at tage stilling til forskellige sprogpoltiske emner og levere en fremstilling som giver brugeren de nødvendige oplysninger på en klar og konsekvent måde. Det er ikke en nem opgave. Der findes ikke nogen alment eller officielt godkendte svar på de enkelte spørgsmål så redaktøren må først og fremmest stole på de kilder han har samt sin egen og sine rådgiveres sprogfølelse for at komme til en afgørelse af de enkelte tvivlsspørgsmål. Emnet er højst subjektivt og selv om der vil være almen enighed om visse løsninger er der andre spørgsmål hvor meget varierende svar kan ventes på grund af forskellig personlig smag for stil og sprogbrug. I sådanne tilfælde må redaktøren træffe den beslutning om behandlingen af vedkommende problem som han synes svarer bedst til de oplysninger han har, selv om han ved på forhånd at der er mange som vil være uenige med ham. Naturligvis kommer det også an på de enkelte ordbøgers funktion hvor stor vægt der lægges på sprogpoltiske problemer i deres udformning og hvilken løsning de får. Det er mindre nødvendigt at oplyse brugeren om ords og vendingers anvendelsesmuligheder og -begrænsninger i en ordbog, som først og fremmest skal være et hjælpemiddel til at forstå hvad andre siger eller skriver, end i en ordbog hvis funktion bl.a. skal være at hjælpe brugeren til at formulere sig på en målbevidst og passende måde under forskellige omstændigheder.

4. Ordbogstraditionen og almene, ensprogede ordbøger over islandsk

De enkelte ordbøger og deres karakter må betragtes i lyset af den tradition som de er født af. Blandt hovedtrækkene ved islandsk ordbogstradition kan nævnes (jf. også Jónsson 1992:91):

- at det historiske synspunkt er fremtrædende, selv om der vanligvis ikke gives oplysninger om enkelte ords etymologi i almene ordbøger.
- at langt de fleste ordbøger er tosproglige.
- at der forudsættes snarere en passiv end en aktiv anvendelse af ordbøger.
- at ordvalget præges af usammensatte ord selv om nogle af dem er meget sjældne eller har en begrænset distribution mens mange mere almindelige sammensatte eller afledte ord bliver udeladt.
- at en puristisk holdning er ganske fremtrædende i ordbøger over nutidssproget.

Det første forsøg på at udgive en ensproglig ordbog over islandsk blev gjort af Jón Ólafsson i årene 1912–15. Det var et ambitiøst værk som skulle omfatte både gammelt og nyt sprog men kun to af de 16 planlagte hæfter udkom. Denne ordbog har først og fremmest historisk interesse da den ikke har haft stor indflydelse på yngre ordbøger, den er f.eks. ikke nævnt blandt kilderne til den ensprogede ordbog der endelig udkom i 1963, *Íslensk orðabók handa skólum og almenningi* (herefter forkortet *ÍO*). Det blev den første afsluttede ensprogede ordbog over islandsk og er hidtil også den eneste. Den blev udarbejdet for og udgivet af et statsforlag (Menningarsjóður) og på dets vegne kom en ny revideret og udvidet udgave i 1983 men for to år siden blev ordbogens udgivelse overtaget af et privatforlag (Mál og menning) som nu er begyndt at forberede en tredje udgave.

Kilderne til *ÍO* var hovedsagelig ældre ordbøger og ordsamlinger. Desuden havde redaktørerne adgang til seddelsamlinger fra udarbejdelsen af nogle ældre ordbøger samt Leksikografisk instituts arkiver og der blev også udført nogen excerpering, især af yngre tekster. Bløndals islandsk-danske ordbog, der udkom i årene 1920–24 med et supplementsbind i 1963, er ikke blot en af hovedkilderne men ligefrem et forbillede for *ÍO*, idet "dens ordforråd, betydningsinddeling og forklaringer er grundlaget for denne" som det hedder i forordet (1983:VI). Bløndal var den første ordbog over islandsk nutidssprog og den er faktisk endnu den største. Den er ligeledes det eneste udgivne ordbogsværk over nutidssproget hvor der er blevet udført en grundig og selvstændig indsamling af materiale, både fra skriftsprog og tale-

sprog. Det er selvfølgelig ikke uden problemer at bruge en tosproglig ordbog som grundlag for en ensproglig. Brugerkrederne af de to typer ordbøger og deres behov for oplysninger er forskellige og selv om Blöndal sandsynligvis har tænkt lige så meget på sine landsmænds behov for beskrivelse af deres modersmål som på danske brugere så er der også andre forskelle, bl.a. den indflydelse som oversættelses sproget kan have på strukturen af artiklerne, f.eks. betydningsinddelingen, og det har da også sat sit præg på *ÍO*.

Ifølge forordet er *ÍO* tiltænkt almene brugere med særligt hensyn til skolerne. Den skal ikke kun dække nutidssproget men også det gamle sprog og hvad dens funktion angår siges det at bogen "skulle være nyttig for de fleste som har brug for forklaringer af islandske ord i alment læsestof, gammelt og nyt" (V). Der er altså først og fremmest tale om en passiv ordbog, selv om det tilføjes at den også skulle kunne give vejledning om ordvalg (jf. X). Oprindeligt var der ca. 65.000 opslagsord i ordbogen men deres antal steg til ca. 85.000 i 2. udgave. Ved ordvalget har man lagt hovedvægten på at dække gamle og nye grundord, dvs. uafledte og usammensatte ord, og de hyppigste sammensætninger. En sammenligning med ordforrådet i Blöndals ordbog viser tydeligt hvor stor indflydelse den har haft på ordvalget, de forholdsvis få ord som er forbigået er næsten udelukkende sammensatte. Tilføjelser er hovedsagelig egennavne, ord fra forskellige fagområder og et antal gamle og forældede ord som antagelig har været tilføjet med tanke på skoleungdommens læsning af gamle tekster.

Der har aldrig været udført nogen slags brugerundersøgelse af ordbogen så man ved ikke nøje hvor meget den egentlig bliver brugt og af hvem³ eller i hvor høj grad den imødekommer brugerens forventninger. Resultatet af en sådan undersøgelse ville være meget interessant, ikke mindst med hensyn til planer om en ny revideret udgave, men i mellemtiden må man nøjes med de tilfældige og usystematiske oplysninger man får ved at høre forskellige brugeres synspunkter. Ordbogen synes nogenlunde at tilfredsstille læsere, ikke mindst af ældre litteratur, men meget mindre dem som søger hjælp og vejledning ved aktiv sprogbrug. Selv om der findes svar på mange spørgsmål angående ordvalg og ordbrug kan man aldrig stole på bogen i den forbindelse. Dette er rigtignok hvad man kunne vente, det er jo klart at denne anvendelsesmulighed ikke har spillet nogen stor rolle ved bogens udarbejdelse. Derimod er denne funktion meget vigtig for brugere af ordbøger over deres modersmål så den må tages i betragtning ved

³ Der foreligger ikke oplysninger om det samlede antal eksemplarer der er blevet trykt af *ÍO*. Der kom 8 oplag af 1. udgave i årene 1963-82 og siden 1983 er der kommet 6 oplag af 2. udgave, hvoraf de to sidste, ifølge oplysninger fra forlaget, var på 3.000 eksemplarer hver. Det kan altså formodes at ordbogen er blevet udgivet i mindst 18-20.000 eksemplarer ialt og sandsynligvis noget mere.

fremtidige revisioner af bogen og/eller udarbejdelse af nye ensprogede ordbøger over islandsk.

5. Ordvalg

5.1 Sammensatte og afledte ord

Et fremtrædende træk ved det islandske ordforråd, ikke mindst i nutidssproget, er en enorm mængde sammensatte ord. Dette skyldes bl.a. purismen og dens krav på neologismer, da sammensætning er den mest produktive orddannelsesmetode. En stor del sammensatte ord er helt transparente med hensyn til deres betydning og det samme gælder mange af de mere produktive afledninger. Det er derfor en ganske naturlig metode ved valg af ord til ordbøger at udelade sådanne ord da den begrænsede plads jo kan bruges på noget bedre end betydningsforklaringer som kun er parafraser af selve ordformen: *barnabók* 'bók handa börnum' (børnebog), *eldhúsgluggi* 'gluggi á eldhúsi' (køkkenvindue), *silfurskeið* 'skeið úr silfri' (sølvske), *fjólablár* 'blár eins og fjóla' (violblå) osv.

Her må man dog være meget forsigtig, både hvad ordvalget og formuleringen af betydningsforklaringer angår eftersom mange sammensatte ord har en betydning som slet ikke er forudsigelig selv om man kender og forstår de ord der udgør de enkelte led: *brauðfætur* (svage ben; bogstavelig: 'brødfødder'), *lestrarhestur* (læsehest), *prestafifill* (præstekrave, chrysantemum) osv. En mængde ord af denne type bliver selvfølgelig forklaret i *ÍO* men der er andre parallelle og ganske almindelige ord som savnes, bl.a. ord som findes hos Blöndal, f.eks. *brjóstmýnd* (buste) som ikke er 'et billede af brystet' på den samme måde som *andlitsmýnd* (portræt) er 'et billede af ansigtet'. Undertiden er det nødvendigt at give en forklaring som kun består af en parafrase, især hvis et ord har mere end én betydning. I sådanne tilfælde kan der ikke gives et helhedsbillede af ordet uden at forklare den egentlige betydning, selv om det kun gøres med en parafrase, så vel som den eller de andre betydninger. Spørgsmålet er altså om en parafrase er en tilstrækkelig forklaring og hvis den er kan den faktisk udelades. Hvis ikke må den enten tages med som ét af flere betydningsled eller der må gives en fyldigere og nøjagtigere betydningsforklaring. Men der må også spørges om en parafrase virkelig er en aktuel forklaring, dvs. om ordet egentlig bliver brugt i den betydning der redegøres for på den måde. Man ser i *ÍO* en tendens til altid at give en sådan „logisk“ forklaring til sammensatte ord uden hensyn til deres brug i den betydning hvis bare ordet er taget med som opslagsord. Det er f.eks. nødvendigt at have opslagsordet *kálfsfótur* med for at forklare ord-

forbindelsen *vera með kálfsfætur* som betyder nogenlunde det samme som at 'strømperne hænger i ål' men forklaringen 'foden af (på) en kalv' synes overflødig eftersom ordet antagelig bruges meget sjældent i den betydning og den ville alligevel være gennemskuelig.

En anden faldgrube ved ordbøgers valg og behandling af sammensatte og afledte ord er ordpar der ud fra de enkelte led ser ud til at være synonyme men alligevel har forskellig betydning eller i det mindste forskellige konnotationer: *barnalegur* (barnagtig) og *barnslegur* (barnlig, naiv) som begge to betyder 'som et barn' men har vidt forskellige konnotationer; *lesari* ((op)læser) og *lesandi* (læser) som begge henviser til 'den som læser' men alligevel anvendes under forskellige omstændigheder; *barnavagn* (barnevogn) og *barnakerra* (klapvogn) som henviser til to forskellige køretøjer for børn selv om deres sidste led er nærsynonymer. Det forventes at ordbøger gør rede for sådanne tilfælde, enten ved at forklare begge ord på en så utvetydig måde at brugeren kan være klar over forskellen på deres betydning og/eller anvendelsesområde eller med valgte eksempler som duer til at vise den. *ÍO* giver faktisk et godt eksempel på en utilfredsstillende behandling af et ordpar som det sidstnævnte. Af de to optræder kun *barnavagn* som opslagsord, forklaret som 'vagn til að aka ungbörnum í' (vogn til at køre spædbørn i). Da grundordet *kerra* forklares bare som '(tvíhjúla) vagn' (vogn (med to hjul)), dvs. som (nær)synonym til *vagn* ville den naturlige slutning være at de sammensatte ord enten er synonyme eller at forskellen ligger i antallet af hjul. Begge konklusioner er selvfølgelig forkerte så brugeren kan altså slet ikke kan finde ud af forskellen på de to sammensætninger ved hjælp af bogen.

Som diskussionen ovenfor viser rejser sammensatte ord forskellige problemer i udformningen af islandske ordbøger. De udgør en væsentlig og karakteristisk del af ordforrådet, bl.a. som følge af sprogpolitikken, og derfor også af ordbøgernes materiale men eftersom deres betydning i mange tilfælde er forudsigelig er det ikke altid nødvendigt at gøre rede for den. Det kan alligevel være nyttigt at registrere sammensatte og afledte ord, hvis betydning er forudsigelig, som opslagsord uden forklaring. Der kan være andre spørgsmål angående sådanne ord end selve betydningen, f.eks. kan førsteleddet af sammensatte ord have mere end én form: *ár-bók* (årbog), *árs-tekjur* (årlig indtægt), *ára-mót* (årsskifte) og der er i nogle tilfælde mere end ét suffiks med samme funktion: *hlustandi* men ikke **hlustari* (lytter), *bakari* men ikke **bakandi* (bager), *lesari* og *lesandi* (læser) med forskelligt brugsområde. Sådanne uregelmæssigheder ved produktive orddannelsesprocesser kan selvfølgelig rejse problemer for brugeren selv om der er tale om hans eller hendes modersmål, for ikke at tale om udlændinge, og derfor er det vigtigt at ordbøger behandler dem på

en eller anden måde. Da det er umuligt at dække alle sammensætninger gælder det om at være forsigtig og konsekvent, ikke at spille plads på unødvendige oplysninger men prøve at tage så meget som muligt med af ord og forklaringer der kan ventes at tjene brugernes behov. I *IO* er behandlingen af sammensatte ord ganske usystematisk i det hele: Mange er selvstændige opslagsord mens andre vises under de usammensatte grundord med samme typografi som eksempler og ordforbindelser, vanligvis uden betydningsforklaring men undertiden med egen forklaring. Det hænder dog også at samme ord forekommer både som opslagsord og underordnet et usammensat ord. Dette fører til at brugeren ofte må gå frem og tilbage inden han enten finder hvad han søger eller har forsikret sig om at det slet ikke findes. Ved at give alle ord som overhovedet tages med status af opslagsord hvad enten en betydningsforklaring anses for at være nødvendig eller ej ville det både fremme brugerens søgen og forebygge gentagelser og dermed spare plads som kunne bruges på flere sammensatte ord.

5.2 Låneord

Purismen indebærer en stærk tendens til at betragte fremmedord som en slags snyltegæster i sproget som helst ikke burde bruges men i virkeligheden er linierne selvfølgelig ikke så klare at nogen for alvor prøver at udelukke alle ord af udenlandsk oprindelse. Der er en masse meget almindelige låneord i sproget og de har vidt forskellig status med hensyn til alder, form og anvendelse. Låneord i islandsk stammer fra alle tidsaldrer. Nogle af dem har tilpasset sig så godt både fonologisk og morfologisk at der ikke kan skelnes mellem dem og ægte islandske ord uden at kende deres oprindelse mens andre er så utilpasselige at ethvert barn fatter at de er fremmedartede. Nogle låneord kan man anvende når og hvor som helst mens andre har et mere indskrænket anvendelsesområde og f.eks. kun bruges i talesproget, på enkelte fagområder eller i slang. Nogle fremmedord har islandske synonymmer, ofte nydannelser, mens andre er de eneste ord med den pågældende betydning. Når der er tale om synonymi er der ofte nogen forskel på ordene mht. brugsområde, konnotationer eller stilniveau. De ovennævnte dimensioner griber ind i hinanden på forskellig vis. Der er gamle og godkendte ord som endnu røber deres fremmede oprindelse, f.eks. *biskup* (biskop), *konfekt* (konfekt), *stúdent* (student), og der er andre forholdsvis nye ord som næppe betragtes som brugelige selv om de tilpasser sig vældig godt, f.eks. *pop* (e. pop (music/corn)), *fila* (e. (to) feel), *stæll* (e. style), så faktisk kan alder, brugsområde og stil have lige så stor betydning for et ords godkendelse som dets sproglige karakter. Forskellige meninger om hvor vidt purismen skal række og

personlig smag resulterer også i en stor grå zone men stort set kan det siges at hovedreglen er at jo mindre formelle omstændighederne og stilen er, desto flere fremmedord kan der ventes.

Denne del af ordforrådet rejser ganske store problemer i ordbogsarbejdet. Hvor meget skal der tages med af fremmedord i en bestemt ordbog og hvordan skal de behandles? Hvilke argumenter skal man bruge ved ordvalget: låneordenes alder i sproget, deres form, brugsområde, stilklang eller hyppighed? Som ovenfor nævnt beror svaret bl.a. på den funktion som ordbogen er tiltænkt. Hvis der er tale om en passiv ordbog som først og fremmest koncentrerer sig om skriftsproget kan en stor del fremmedord som ikke er alment godkendt udelades. Det fører jo til at man vægrer sig ved at bruge dem i skrift og læsere støder derfor sjældent på dem. Hvis ordbogen derimod også skal dække det daglige talesprog kommer flere fremmedord i betragtning og så bliver det måske nødvendigt at give ekstra oplysninger om deres brugsområde, især hvis man regner med at ordbogen ligeledes skal kunne anvendes ved aktiv sprogbrug. I *ÍO* ser man en ganske vaklende holdning over for denne del af ordforrådet, både med hensyn til ordvalget og behandlingen af de ord som medtages. På den ene side finder man meget rå og slangagtige ord i bogen, f.eks. *böff* (uægte narkotika; jf. e. *buff*), *teista* (prøve, smage på; jf. e. *taste*) og *djobb* (arbejde; jf. e. *job*) og på den anden side savnes der ord fra almindeligt talesprog som antagelig er meget hyppigere, f.eks. *bróðera* (brodere), *stripur* (striber; om kemisk farve i håret) og *altan* (altan). De førstnævnte hører snarere hjemme i en slangordbog og kunne godt udelades i en almen ordbog så længe de ikke er i alment brug, men de andre skulle helst tages med i en ordbog som dækker den daglige tale. *ÍO* har også været kritiseret for et stort antal fremmedord fra forskellige fagområder, f.eks. *jóðform* (fra fysiologien), *trias* (fra geologien), *tarantúla* (fra zoologien) osv. (Halldórsson 1964:255). Det er vistnok ikke uden problemer at trække grænsen mellem de ord som bør medtages og dem som hellere bør udelades og der kommer uundgåeligt til at være mange tvivlsspørgsmål. Det gælder om at have klare argumenter for ordvalget og være så konsekvent som overhovedet muligt mht. den pågældende ordbogs funktion og formål. Sprogpolitisk kan det være ønskværdigt at forbigå flest mulige fremmedord men der må også tænkes på andre synspunkter, især at ordbogen bedst muligt imødekommer sine brugeres behov. Hvis der f.eks. er tale om et fremmedord som i og for sig er hverken gammelt, godt tilpasset eller hyppigt kan dets forekomst i et litterært værk med stor udbredelse, f.eks. et værk der gerne læses i skoler, være en grund til at forklare det i en almen ordbog.

6. Oplysninger om brugsområde

Foruden selve betydningsforklaringen er der forskellige andre oplysninger om ord som hører hjemme i en almen ordbog og jo mere mangfoldige anvendelsesmuligheder en ordbog skal have, desto større brug bliver der for alsidig vejledning. Hvis den skal kunne støtte brugeren i at formulere hvad han vil sige eller skrive behøver han ikke kun oplysninger om ordenes betydning og deres morfologiske og syntaktiske egenskaber men også deres brugsområde mht. sprogregister og stil. I et sprogsamfund som det islandske hvor der er almen interesse for sprogpoltiske spørgsmål og en stærk puristisk holdning kommer der hertil et ønske om vejledning på det felt. Den kan enten gives indirekte med oplysninger om et ords oprindelse og alder i sproget og om dets brugsområde og stilklang eller ved direkte at advare mod dets anvendelse.

Der er ikke nogen tradition for etymologiske oplysninger i almene islandske ordbøger, den eneste anvisning der gives om ordenes alder er hvis de markeres som forældede eller (sjældnere) som unge nydannelser og det er vanligvis ikke vist på nogen utvetydig måde hvis et ord er af fremmed oprindelse.⁴ Derimod er der givet forskellige oplysninger om brugsområde og stilniveau, bl.a. i *ÍO* hvor der anvendes specielle tegn som enten henviser til bestemte brugsområder, f.eks. zoologi, teknologi, idræt osv., eller giver anvisning på andre sider af ordets brug, f.eks. at det er forældet, sjældent, har indskrænket distribution osv. Desuden findes der bemærkninger som er knyttet til betydningsforklaringen, oftest i parenteser, og som indebærer først og fremmest oplysninger om ordenes stilklang eller konnotationer, f.eks. at de nedsættende eller bebrejdende, at de bruges spøjende, at de er skældsord osv., men de kan også henvise til brugsområder som ikke har fået et specielt tegn, f.eks. skak. Sådanne bemærkninger optræder sporadisk og deres anvendelse er ganske usystematisk, både hvad deres udformning og placering angår, noget man let ser ved at sammenligne parallelle ord: *hjúkka*, *lögga*, *sysli* og *pípari*, forkortelser af erhvervstitlerne *hjúkrunarkona* (sygeplejerske), *lögreglubjónn* (politibetjent), *syslumaður* (foged) og *pípulagningamaður* (rørlægger), er alle ganske almindelige ord der er typiske for talesproget men selv om de har næsten samme stilklang og konnotationer får de meget forskellig behandling i ordbogen; den første siges at være *kæleord*, de næste to

⁴ I sin ordbog prøvede Ólafsson (1912–15) at oplyse nærmere om ordenes alder og oprindelse ved hjælp af forskellige tegn: ét tegn ved gamle og forældede ord og betydninger og ét andet ved ord og betydninger der ikke var kendt i oldislandsk, ét tegn ved mere og ét andet ved mindre almindelige nydannelser og endelig ét tegn ved mere og ét andet ved mindre tilpassede fremmedord.

får bemærkningen *nedsættende forkortelse* (udtrykt på forskellig måde) mens det sidste er uden bemærkning.

I *IO* anvendes der et spørgsmålstegn foran opslagsord, betydninger eller eksempler som ikke anses for at være gode nok fra sprogpolitisk synsvinkel. Spørgsmålstegnet er faktisk en arv fra Blöndal hvor det viser at et ord er "Udenlandsk Laaneord, alm. i daglig Tale, is. i Byerne; ikke anerkendt i Skriftsprog" (1920-24:XXXI), men i *IO* spiller det en meget større rolle eftersom det markerer den pågældende vending som "dårligt sprog, ord eller betydning som burde undgås i islandsk (oftest kun sat hvor et bedre ord er vist i forklaringen)" (1983:XIV). Dette er faktisk en videre definition end noget andet tegn som bruges i ordbogen får og det genspejles i tegnets anvendelse. Foruden at markere en del fremmedord, som vi kommer ind på senere, er det en altomfattende markering ved ord og vendinger der anses for at være "dårlige" af forskellige grunde:

- (1) Der findes som opslagsord en del ordformer der betragtes som ukorrekte og derfor bliver markeret med spørgsmålstegn. De er først og fremmest mere eller mindre almindelige analogiske former under indflydelse fra andre bøjningsformer og/eller bøjningsmønstre: *olla*, en infinitivform (jf. impf. *olli*) der kommer i stedet for det korrekte (og meget hyppigere) *valda* (forårsage), *valva*, nominativ, i stedet for *völva* (spåkone; acc. *völvu*, jf. *saga*, acc. *sögu*) osv.
- (2) Der er sporadiske eksempler på markerede opslagsord som består af ordformer hvis skrivemåde genspejler en almindelig udtale: *dáldill* og *dáltill* i stedet for *dálftill* (ganske lille), *meiren* i stedet for *meira en* (mere end), *ver* i stedet for *verr* (værre (adv.)). Her er det altså stavningen man sætter spørgsmålstegn ved men ikke selve ordet.
- (3) Under nogle opslagsord gives der eksempler som viser ukorrekt eller uønskelig men alligevel almindelig brug af ordet og så er de markerede med spørgsmålstegn: *mig* eller *mér hlakkar*, dvs. upersonlig konstruktion i stedet for den personlige *ég hlakka* (jeg glæder mig (til ngt.)), *yngrí maður* (en yngre mand) hvor komparativ bruges uden at der er tale om nogen sammenligning osv. Her går man faktisk længere end definitionen gør rede for, for her er det ikke selve ordet eller dets betydning som markeres men hvordan det bliver brugt.
- (4) I nogle tilfælde bliver spørgsmålstegnet brugt hvor det antagelig er orddannelsen som anses for at være uønskværdig, bl.a. fordi det pågældende ord er dannet med et affiks af udenlandsk stamme: *fyllirt*, *kennderí* (drikkeri) og flere ord med det danske lånesuffiks *-rí* (-eri); *sveitó*, *púkó*, forkortelser af adjektiverne *sveitalegur* (provinsiel), *púkalegur* (ufiks) og *gaggó*, *strætó*, forkortelser af substantiverne *gagnfræðaskóli* (realskole), *strætisvagn* (bus) og andre parallelle ord; *hommi* (bøsse), forkortelse af det udenlandske ord *homoseksuel* der

ellers næsten ikke bruges i islandsk, og *lögga* af *lögregla* eller *lögregluþjónn* (politi(betjent)) osv.

Under (1)–(3) er der eksempler på mere eller mindre almindelige ord og vendinger som de fleste antagelig ville anse for at være ukorrekte eller i det mindste slet ikke brugbare officielt, deriblandt findes f.eks. nogle af de almindeligste "fejl" som man længe har kæmpet imod i skolernes modernmålsundervisning. Deres forekomst i ordbogen skyldes først og fremmest det sprogpoltiske synspunkt, dvs. de fleste er åbenbart taget med bare for at kunne advare brugeren imod deres anvendelse. Denne brug af spørgsmålstegnet har været kritiseret (Jónsson 1985:197), bl.a. fordi det er ganske tilfældigt hvor den gør sig gældende eftersom man ikke systematisk har medtaget de almindeligste faldgruber i sprogbrugen, f.eks. advares der på denne måde mod *mig/mér hlakkar* men ikke det parallelle *mig/mér kvíðir* (jeg er bekymret), mod *valva* men ikke det parallelle og meget hyppigere *talva* (computer; for *tölva*).

Eksemplerne under (4) er anderledes. De viser ordtyper der er meget almindelige i daglig tale selv om man vanligvis ville undgå dem under mere formelle omstændigheder og i skriftsproget på grund af deres stilistiske egenskaber. Suffikserne *-rí* og *-ó* er ganske vist af udenlandsk stamme men de har for længe siden opnået en vis produktivitet i islandsk men orddannelsesmetoden i *hommi* og *lögga* er derimod ægte islandsk og viser sig f.eks. i kælenavne som *Gummi*, *Begga* for *Guðmundur*, *Bergljót*, og faktisk findes der i *ÍO* parallelle ord uden spørgsmålstegn, f.eks. *hjúkka* fra *hjúkrunarkona* eller *hjúkrunarfræðingur* (sygeplejer(ske)). Det synes ikke heldigt at anvende spørgsmålstegnet, som har den funktion at advare brugeren mod ord og betydninger der anses for at være direkte ubrugbare, for ord af denne her type som rigtignok anvendes på et indskrænket brugsområde men alligevel har deres plads i sproget under bestemte omstændigheder. Hvis de overhovedet tages med i en almen ordbog (og det ville sandsynligvis være svært at forbigå alle ord af denne type) ville det være meget naturligere at give en bemærkning om at de vanligvis kun bruges i talesprog eller i familær stil.

Mest bliver spørgsmålstegnet brugt ved fremmedord, selv om en masse ord af udenlandsk oprindelse står umarkeret. Det gælder først og fremmest gamle låneord som er blevet en del af sproget og kan anvendes under alle omstændigheder selv om en del af dem har et ganske fremmed udseende, f.eks. *predika* (predike) og *prófessor* (professor), og mange ord fra forskellige fagområder har heller ikke fået et spørgsmålstegn på trods af at de er meget fremmedartede: *palagónít* fra geologi, *panamerikanismi* fra retsvidenskab, *pósitífismi* fra filosofi osv., mens andre er blevet markeret, f.eks. *póetik* fra litte-

raturvidenskab og *prógramm* fra edb. Her bør det gentages at tegnets definition indebærer en bemærkning om at "det bruges vanligvis kun hvis et bedre ord vises i betydningsforklaringen" (IO 1983:XIV). På den måde bliver en af spørgsmålstegnets funktioner altså at fremhæve eventuelle islandske synonymmer ved at advare mod deres konkurrenter, dvs. fremmedordene. Det er sandsynligvis grunden til at de to sidstnævnte ord er markerede, da islandske synonymmer angives i forklaringen: *óðfræði* eller *skáldskaparfræði* i stedet for *póetík* og *forrit* i stedet for *prógramm*. Det samme gælder mange fremmedord der er ganske almindelige i dagligsproget, f.eks. *batteri*, *djús*, *flinkur*, *kritískur*, selv om der findes synonymmer af hjemlig oprindelse som de fleste ville foretrække i mere formelt sprog, især for de mindre tilpassede ord som de to førstnævnte: *rafhlaða* (batteri), *ávaxtasafi* (juice), *leikinn* eller *verklaginn* (flink), *gagnryninn* (kritisk). Det bør dog nævnes at eftersom synonymmer sjældent har akkurat den samme stilklang selv om deres betydning stort set er den samme kan stil og personlig stilsmag have stor indflydelse på valget mellem et bestemt fremmedord og det tilsvarende synonym.

Spørgsmålstegnet er ikke altid anvendt i overensstemmelse med den sidste del af definitionen, dvs. der er ganske mange ord som bliver markeret selv om der ikke findes noget synonym i forklaringen, f.eks. *smóking(ur)* (smoking), *kabarett* (kabaret), *pallietta* (paillet). I andre tilfælde gives der kun et synonym som af forskellige grunde ikke umiddelbart kan bruges i stedet for fremmedordet. For det første svarer synonymets betydning ikke altid nøjagtigt til opslagsordets, f.eks. har *viðbygging* (tilbygning), der anvendes som forklaring af *bíslag* (bislag), en meget videre betydning end opslagsordet. For det andet er der ofte en betydelig forskel på opslagsordets og synonymets stilklang og/eller konnotationer, f.eks. har neologismen *hanastél*, en direkte oversættelse af det engelske ord *cocktail*, et ganske affekteret skær og derfor er der antagelig mange som ville foretrække fremmedordet *kokteill*, selv under de mest formelle omstændigheder. For det tredje gives der undertiden i forklaringerne synonymmer som er så ualmindelige at brugeren næppe kan vente at hans læsere eller tilhørere umiddelbart ville forstå dem, f.eks. er der sandsynligvis ikke mange der ville genkende ordet *bréfstikill* hvis det var anvendt i stedet for låneordet *kramarhús* (kræmmerhus). Størstedelen af de ovennævnte fremmedord, der er markeret med spørgsmålstegn i IO, er ganske hyppige selv om de hovedsagelig bruges i daglig tale. En del af årsagen til at der har ikke været dannet synonymmer af hjemlig stamme for mange af dem er antagelig at der har ikke været stor brug for dem under mere formelle omstændigheder på grund af deres betydning og alment set er sprogsamfundets tolerance overfor fremmedord desto større, jo mindre formelle omstændigheder som de bliver anvendt

under. Det går måske an at anvende spørgsmålstegnet, der ifølge definitionen virker som en absolut advarsel mod brugen af det pågældende opslagsord, ved fremmedord som de ovennævnte, hvis ordbogen udelukkende sigter på at vejlede sine brugere i deres ordvalg i skriftsproget og muligvis det mest formelle talesprogsregister. Men hvis der er tale om en almen ordbog der skal dække sproget i alle dets afskygninger ville det i mange tilfælde være heldigere at anvende et sådant tegn på en mere forsigtig måde og hellere give nærmere oplysninger om brugsområde og stilklang hvis et ord ikke anses for at være præsentabelt hvor og når som helst. Det kan også forlanges at en ordbog der fordømmer enkelte ord som ubrugbare også fremlægger et forslag om hvad der kan anvendes i stedet for det, ikke mindst når det indgår i definitionen af det anvendte tegn som i *ÍO*.

Det er næsten utænkeligt at finde frem til en markering som alle er enige om, men hvis brugeren skal have tiltro til ordbogens vejledning er det alligevel meget vigtigt at markeringen er så konsekvent som overhovedet muligt. Det er faktisk en af ulemperne ved spørgsmålstegnet, sådan som det viser sig i *ÍO*, at dets anvendelse ofte synes at være ganske tilfældig. Visse ord bliver markeret mens andre, som forekommer parallelle med hensyn til form og brugsområde, står umarkerede: *adjunkt* har spørgsmålstegn men ikke de parallelle akademiske titler *dósent*, *lektor* og *prófessor*; *kómedía* er markeret men ikke *tragedía*; *krítík* men hverken *músík* eller *pólitík* osv. Vistnok har størstedelen af de markerede ord et islandsk synonym men det gælder også mange af de umarkerede paralleller: Ved siden af *tragedía* har vi *harmleikur* ligesom *gleðileikur* svarer til *kómedía*; i stedet for *krítík* kan man anvende *gagnryni* og *músík* har ligeledes synonymet *tónlist* osv. Der er også nemt at finde eksempler på at kun en del fremmedord af samme stamme bliver markeret, f.eks. er der et spørgsmålstegn ved *passlegur* (passende) og *uppvask* (opvask) mens *passa* (passe) og *vaska upp* (vaske op) er umarkerede.

Ordbogen må også være konsekvent i de sprogpoltiske domme den fælder over ord ved at markere dem med spørgsmålstegn (eller på en anden tilsvarende måde) i den henseende at sådanne ord ikke bliver brugt i metasproget. Det kan se ud som en selvfølge men faktisk hændes det ikke sjældent i *ÍO* at opslagsord som på deres plads er markerede med spørgsmålstegn går igen i forklaringer til andre ord, f.eks. ordet *skrall* (knald, gilde) der er brugt for at forklare *djamm*, et ord som også får et spørgsmålstegn. Denne fremgangsmåde er særlig uheldig når et ord som selv er umarkeret bliver forklaret med et ord som ordbogen har dømt som ubrugbart, f.eks. er det markerede ord

sprútt (sprut, spiritus) anvendt i forklaringen af *goggolia*, et slangord⁵ med samme betydning, og i forklaringen til *normlegur* (normal) finder man ordet *norm* der som opslagsord er markeret.

En sådan inkonsekvens er først og fremmest uheldig over for brugere hvis sprogfærdighed ikke er helt moden og som derfor har et stort behov for sikker vejledning, f.eks. unge mennesker som endnu ikke behersker nuancer i stil og register for ikke at tale om udlændinge. En usystematisk markering kan på den ene side føre til at brugere, som ikke er kritiske nok overfor ordbogen og stoler for meget på dens vejledning, i god tro anvender ord der ikke er alment godkendte af sprogpoltiske grunde fordi de ikke har været markeret som uønskværdige i ordbogen og på den anden side at de unødvendigt undgår ord som gerne kan bruges så længe der ikke er tale om de mest formelle omstændigheder. Desuden vil en manglende systematik alment set ikke øge brugerens tillid til markeringen og kan let føre til at de holder op med at tage hensyn til den.

Hvis den sprogpoltiske vejledning i ordbogen skal opnå sin hensigt må brugeren helst få forslag om hvad der kan anvendes i stedet for de uønskværdige ord eller betydninger der udpeges og som vi har set ovenfor er et sådant krav faktisk indbygget i definitionen af spørgsmålstegnet, som det bliver brugt i *ÍO*. Vi har dog også set eksempler på at det ikke altid bliver opfyldt, enten fordi der ikke gives nogen synonymmer eller fordi at de ikke passer godt nok til fremmedordets betydning eller stilklang. Alle forslag om erstatninger må være både realistiske og rimelige så at de ikke fører til stilbrud hos en uskyldig bruger som anvender det alternativ der tilrådes. I *ÍO* gives der f.eks. nogle forslag om erstatninger for opslagsordet *bæ* (bye-bye) der er markeret med et spørgsmålstegn. Den første er *lifðu* (*lifid*) *heil(l)*,⁶ en vending som ligger så langt fra opslagsordet hvad stil og brugsområde angår at den er direkte upassende i denne sammenhæng. Det selvfølgeligste alternativ *bless*, som har en lignende stilklang som *bæ* mens det også har den fordel at være af islandsk oprindelse,⁷ er vistnok også medtaget i forklaringen og ligeledes et lidt mere formelt ord, *sæl(l)*, men de kommer først efter det andet. Det er svært at se at denne fremstilling tjener brugeren på nogen måde, valget af det første alternativ kunne i bedste fald bruges som en ironisk erstatning men dets anvendelse kunne også latterliggøre en ung eller udenlandsk sprogbruger så man må være meget forsigtig i denne forbindelse. Den

⁵ Det bliver faktisk markeret som sjældent og ikke som slang, noget man ofte ser ved slangord af hjemlig oprindelse, så inkonsekvens i markeringen gælder ikke kun spørgsmålstegnet.

⁶ Denne udviklede formulering indebærer tre fraser: *lifðu heill* (masc.), *lifðu heil* (fem.) og *lifid heil* (plur.).

⁷ Ordet er en forkortelse af *blessaður* (masc.) eller *blessuð* (fem.).

ærligste fremgangsmåde er altid at prøve at finde frem til et forslag om erstatning som svarer til det markerede opslagsords brugsområde og stil.

7. Afslutning

Et lille sprogsamfund som det islandske har næppe råd til mere end én almen ensproglig ordbog ad gangen så den må tjene en så stor og uensartet brugerreds som muligt, bl.a. udlændinge som har opnået færdighed i sproget, både som hjælpemiddel til at forstå andre og til at udforme egne tekster. Udarbejdelsen af en så alsidig ordbog der opfylder alle krav lige godt er måske et uopnåeligt mål men det er vigtigt at komme så tæt på det som muligt. Som den eneste islandske ordbog af sin type har *ÍO* optaget denne plads i 30 år selv om den har fået kritik for forskellige ulemper (Halldórsson 1964, Jónsson 1985) og det må huskes at den aldrig har været tiltænkt en så alsidig funktion. Hvis den skulle tilfredsstille alle krav ville en grundig revision være nødvendig men det ville også være på tide at udarbejde en helt ny ordbog over nutidssproget eftersom der er sket store forandringer i sprogsamfundet så vel som i leksikografien siden *ÍO* blev grundlagt.

Hvad sprogpolitikken angår er spørgsmålet faktisk ikke om der skal tages hensyn til den i en almen ordbog over islandsk men på hvilken måde. *ÍO* er præget af en sprogpolitik som har en ganske ideologisk holdning til sproget, f.eks. ved at ophøje oldsproget mens den er mistænksom over for nutidssproget i alle dets afskygninger, men der kan alligevel spores en lidt vaklende holdning og desuden er brugen af spørgsmålstegnet som en advarsel mod anvendelsen af bestemte ord, betydninger og ordbrug ikke så konsekvent som man kunne ønske sig. Ny teknologi i ordbogsarbejdet, dvs. tilkomsten af datamaskiner, gør det lettere at kontrollere markeringen så den bliver mere systematisk men der er måske også brug for nye metoder i denne forbindelse. Selv om hovedprincipperne i sprogpolitikken ikke har forandret sig meget er de ydre forhold forandrede. Endemålet er endnu at fremme islandske neologismer og at bevare sammenhængen mellem oldislandsk og nutidssproget men der er voksende anerkendelse af samfundsmæssige og stilistiske variationer i sproget som bl.a. fører til at sprogbrugen ikke altid kan vurderes som absolut god eller dårlig men kun under hensyn til sprogregister og stil. Ifølge denne holdning ville grundige oplysninger om et ords oprindelse, brugsområde og stilistiske egenskaber være heldigere og tjene ordbogsbrugere bedre end en absolut advarsel imod anvendelsen af det. På den måde ville ordbogen give brugeren vejledning, men overlade selve valget til ham, hvorimod ordbogen, med anvendelsen af et spørgsmålstegn eller en tilsvarende

markering, må anses for at tage ansvaret for ordvalget fra sprogbrugeren.

Litteratur

Ordbøger

- Árnason, Mördur, Svavar Sigmundsson og Örnólfur Thorsson 1982: *Orðabók um slangur, slettur, bannorð og annað utangarðsmál*. Svart á hvítu, Reykjavík.
- Blöndal, Sigfús. 1920–24: *Íslensk-dönsk orðabók*. Íslandsk-dansk ordbog. Hoved-medarbejdere: Björg Þorláksdóttir Blöndal, Jón Ófeigsson, Holger Wiehe. Reykjavík. [Litograferede udg. 1952 og 1980.]
- Blöndal, Sigfús 1963: *Íslensk dönsk-orðabók. Viðbætur*. Íslandsk-dansk ordbog. Supplement. Red.: Halldór Halldórsson og Jakob Benediktsson. Medarbejdere: Árni Böðvarsson og Erik Sønderholm. Reykjavík.
- Friðjónsson, Jón G. 1993: *Mergur málsins*. Íslensk orðatiltæki. Uppruni, saga og notkun. Bókaklúbbur Arnar og Örlygs, Reykjavík.
- Fritzner, Johan 1883–96: *Ordbog over det gamle norske Sprog*. Omarbeidet, forøget og forbedret Udgave. I–III. Kristiania.
- Halldórsson, Björn 1814: *Lexicon Islandico-Latino-Danicum Björnönis Haldorsonii*. Udgivet af R.C. Rask. København.
- Íslenzk orðabók handa skólum og almenningi* 1963. Red.: Árni Böðvarsson. Bókaútgáfa Menningarsjóðs, Reykjavík.
- Íslenzk orðabók handa skólum og almenningi* 1983. 2. udg. udvidet og revideret af Árni Böðvarsson og Ásgeir Blöndal Magnússon. Bókaútgáfa Menningarsjóðs, Reykjavík.
- Íslensk samheitaorðabók*. 1985. Red.: Svavar Sigmundsson. Styrktarsjóður Þórbergs Þórðarsonar og Margrétar Jónsdóttur, Reykjavík.
- Kvaran, Guðrún, og Sigurður Jónsson. 1991. *Nöfn Íslendinga*. Heimskringla, Reykjavík.
- Magnússon, Ásgeir Blöndal 1989: *Íslensk orðsifjabók*. Orðabók Háskólans, Reykjavík.
- Ólafsson, Jón 1912–15: *Orðabók íslenzkrar tungu að fornu og nýu í fjórum bindum*. 1. og 2. hæfte [a-áætlun og ávirðing-brynn]. Reykjavík.
- Vigfússon, Guðbrandur, & Richard Cleasby 1874: *An Icelandic-English Dictionary based on the MS. Collections of the late Richard Cleasby enlarged and completed by Gudbrand Vigfusson*. Oxford.

Anden litteratur

- Halldórsson, Halldór 1964: Íslensk orðabók handa skólum og almenningi. [Anmeldelse.] *Skírnir* 138:253–264.
- Halldórsson, Halldór 1979. Icelandic Purism and Its History. *Word* 30,1–2:76–86.
- Jónsson, Jón Hilmar 1985: Íslensk orðabók handa skólum og almenningi. [Anmeldelse af 2. udgave.] *Íslenskt mál og almenn málfræði* 7:188–207.
- Jónsson, Jón Hilmar 1992: Fra en passiv til en aktiv ordbok. Det kombinatoriske aspektet i fokus. I: Fjeld, R. V. [red.]. *Nordiske studier i leksikografi*, s. 88–104. Nordisk forening for leksikografi, Oslo.
- Kristmundsson, Guðmundur B., Baldur Jónsson, Höskuldur Þráinsson og Indriði Gíslason 1985–1986: *Álitsgerð um málvöndun og framburðarkennslu í grunnskólum*. Samin af nefnd á vegum menntamálaráðherra. Kennaraháskóli Íslands, Reykjavík.
- Kvaran, Guðrún. 1988: Orðabækur og orðasöfn sem varða íslensku. *Orð og tunga* 1:221–234.